

Nusikalstamas svaiginimasis

Alkoholio vartojimas ir turėjimas

Vakarų kultūroje alkoholis yra **plačiausiai paplitusi narkotinė medžiaga**,¹ nors alkoholio vartojimo kultūra, daugiausiai suvartojamų alkoholinių gėrimų rūšys, suvartojamo alkoholio kiekiai, valstybinės alkoholio kontrolės priemonės bei jų intensyvumas, taip pat teisinė atsakomybė už įvairiausias su alkoholiu susijusias teisės pažeidimus įvairiose (netgi Europos) šalyse labai skiriasi.

Alkoholio vartojimo kontekste jaunimas atsiduria daugiaprasmeje **įtampoje** tarp visuomenės lūkesčių, teisės aktų reikalavimų, šeimos įpročių bei jos įtakos ir jaunatviško noro neišsikirti iš grupės, rizikuoti, patirti kažką naujo, išbandyti save. Nors alkoholinius gėrimus Lietuvoje (kaip ir kitose Vakarų kultūros šalyse) rečiau ar dažniau vartoja absoliuti visuomenės dauguma, visuomenė (apibendrintos viešosios nuomonės forma) jaunimui (ne tik dar nesulaukusiam pilnametystės) dažniausiai kelia didesnius reikalavimus nei sau pačiai. Paradoksalu, kad dauguma dabartinių suaugusiųjų teigia pirmą kartą alkoholio paragavę dar būdami nepilnamečiais² ir nėra linkę savęs už tai smerkti, tačiau lygiai ta pati dauguma linkusi daug griežčiau vertinti dabartinio jaunimo galimybes elgtis taip pat. Jokiais būdais neneigiant didelės alkoholio vartojimu padaromos **žalos**, koreliuojančios ir su alkoholio vartojimo pradžia jaunystėje bei apimančios sunkiai suskaičiuojamą nuostolių kompleksą, pradedant įvairiomis ligomis, smurtu, materialiniais nuostoliais ir baigiant negauta ekonomine nauda, svarbu pastebėti **alkoholio kontrolės priemonių ir atsakomybės disproporcijas**, kuomet iš jaunimo tikimasi ir reikalaujama daugiau nei iš savęs tikisi ir reikalauja „subrendusioji“ visuomenė dalis, tuo labiau – pavieniams asmenims, jų įpročiams, problemoms, priklausomybėms ar net asmeninėms tragedijoms **suverčiant visos visuomenės turimas alkoholio problemas**. Pripažįstant, kad

¹ Plačiau žr. *Bulotaitė L.* Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009, p. 52 ir toliau.

² Tyrimų duomenimis maždaug 80 proc. gyventojų Lietuvoje alkoholį pradeda vartoti būdami iki 18 metų. Psichoaktyvių medžiagų vartojimo tyrimas. Vilnius: narkotikų kontrolės departamentas, 2008, p. 28. Prieiga per internetą: <http://www.ntakd.lt/lt/statistika/>. Svarbu (!): tai jokiais būdais nereiškia, kad vėliau alkoholį pradėję vartoti ar visai jo nevirtojantys asmenys laikytini nukrypstančiais nuo normos arba deviantais. Priešingai – tokia praktika tik sveikintina – ji neabejotinai duoda daug naudos šiems asmenims ir visai visuomenei. Pateikiant šiuos skaičius tik norima atkreipti dėmesį į griežto jaunų asmenų bei jų įstatyminių atstovų baudimo beprasmybę.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Europos šalių, intensyvus alkoholio vartojimas yra **vienas didžiausių socialinių, medicininių ir ekonominių iššūkių**, svarbu ieškoti priemonių, kurios gali realiai keisti situaciją nacionaliniu mastu ir sukurti palankią erdvę asmeniniams pokyčiams konkreitiems asmenims. Deja, bet tokios priemonės reikalauja daug išminties ir toliaregiškumo, o jų pritrūkstant tiesiog norima bent ką nors nubausti, tokiu būdu demonstruojant tariamą problemos sprendimą.

Administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už **su alkoholio vartojimu ar jo turėjimu susijusį elgesį** Lietuvoje yra vienas iš pavyzdžių, kaip valstybinio baudimo priemonės tampa tariamu socialinių problemų sprendimo įrankiu. Atsakomybė yra santykinai griežta, tačiau realiai pritaikoma tik labai retai ir selektyviai, o preventyvus jos poveikis dėl natūralaus teisės normų nežinojimo arba įsitikinimo, kad atsakomybės pavyks išvengti – labai abejotinas. Tačiau tai yra galiojanti teisė, ji privaloma visiems, gyvenantiems Lietuvos Respublikoje, o ją taikyti įgaliotiems pareigūnams bei institucijoms net ir kilus abejonių dėl jos prasingumo, retai atsiranda legali galimybė jos netaikyti. Svarbi darbo su jaunimu funkcija yra amortizuoti galimus neigiamus tokios atsakomybės padarinius, bandyti spręsti atsirandančias konfliktines situacijas iš esmės, o ne vien formaliai. Svarbu matyti ir suprasti, kad teisinė atsakomybė nesprendžia jokių socialinių problemų, jas tik užantspauduoja, pavadina teisine kalba, užklijuoja etiketę, įpakuoja į tam tikras materialinės ir procedūrinės teisės dėžutes, raskama tam tikro žmonių elgesio atitikmenį atitinkamuose straipsniuose.

LR ATPK 178 str. numato administracinę atsakomybę – įspėjimą arba baudą nuo aštuonių iki keturiolikos eurų³ – **už alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, pagamintų naudojant spiritą, gėrimą viešose vietose** – gatvėse, stadionuose, skveruose, parkuose, visų rūšių visuomeniniame transporte ir kitose vietose, išskyrus prekybos ir viešojo maitinimo įmones, kuriose savivaldybių tarybų ar savivaldybių administracijų direktorių leista pardavinėti alkoholinius gėrimus išpilstant, arba **girtu pasirodymą viešosiose vietose**, įžeidžiant žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę.

Atsakomybė griežtėja, jei taip elgiamasi pakartotinai, o jeigu viešose vietose alkoholinius gėrimus geria arba girti jose pasirodo asmenys **iki 16 metų**, jų tėvams arba globėjams (rūpintojams) tai užtraukia baudą nuo keturiolikos iki dvidešimt aštuonių eurų. Be to, pagal LR ATPK 178¹ str. tėvams ir globėjams (rūpintojams) numatoma bauda – nuo keturiolikos iki

³ Čia ir toliau minimi baudos dydžiai santykinai dažnai keičiami (beveik visuomet – tik didinami), todėl, iškilus būtinybei juos tiksliai žinoti, reikėtų žiūrėti aktualią LR ATPK redakciją.

dvidešimt aštuonių eurų – jei jų vaikai (globotiniai, rūpintiniai) **iki 16 metų** alkoholinius gėrimus ir kitus svaigalus, pagamintus naudojant spiritą (**ne viešose vietose**) vartoja ar jų turi.

Nepilnamečiams nuo **16 iki 18 metų** taikoma asmeninė administracinė atsakomybė pagal LR ATPK 178 str. 5 d. – bauda nuo aštuonių iki keturiolikos eurų – **už girtų pasirodymą viešosiose vietose, taip pat alkoholinių gėrimų gėrimą**, o pagal LR ATPK 178¹ str. 2 d – tokio paties dydžio bauda – už **alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, pagamintų naudojant spiritą, vartojimą (ne viešose vietose) ar jų turėjimą**.

Taigi apibendrinant asmeninė administracinė atsakomybė taikoma:

1) asmeniui **nuo 18 metų** už alkoholinių gėrimų gėrimą viešose vietose arba jose girtam pasirodžius, įžeidžiant žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę;

2) asmeniui **nuo 16 iki 18 metų**:⁴

a) alkoholinių gėrimų gėrimą viešose vietose arba jose girtam pasirodžius;

b) už alkoholinių gėrimų gėrimą (ne viešose vietose) ar jų turėjimą (bet kur).

Taigi asmenims nuo 16 iki 18 metų administracinė atsakomybė kyla **vien tik pasirodžius girtiems viešose vietose** (tuo nebūtina įžeisti žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę), taip pat už alkoholinių **gėrimų vartojimą ar jų turėjimą**. Tai reiškia, kad vartodamas alkoholį ar jo turėdamas ne viešojoje vietoje (pavyzdžiui, namuose arba privačiame vakarėlyje jaunimo centre), jaunuolis **nuo 16 iki 18 metų** daro administracinę teisės pažeidimą ir teoriškai už tai galėtų būti baudžiamas. Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo⁵ 22 str. 2 d. draudžiama 12 Lietuvos Respublikoje asmenims iki 18 metų vartoti alkoholinius gėrimus ar jų turėti. Pagal 22 str. 3 d. nuostatą įmonės, turinčios licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir vykdančios viešojo maitinimo veiklą, privalo užtikrinti, kad prekybos alkoholiniais gėrimais vietose asmenys iki 18 metų nevartotų alkoholinių gėrimų.

Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2 str. 1 d. **alkoholiniai gėrimai** tai – gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra **didesnė kaip 1,2 procento** (alaus – didesnė kaip 0,5 procento).

Atvejis: Šešiolikmetė policijos buvo sulaikyta einant gatve, pamačius, kaip ji eidama į šiukšlių konteinerį

⁴ Jei taip pasielgia asmenys iki 16 metų, tuomet atsakomybė kyla jų tėvams arba globėjams (rūpintojams).

⁵ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas Nr. I-857, priimtas 1995 m. balandžio 18 d. (Žin., 1995, Nr. 44-1073), nauja įstatymo redakcija priimta 2004 m. kovo 9 d., Nr. IX-2052, įsigaliojo 2004 m. gegužės 1 d. (Žin., 2004, Nr. 47-1548) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

išmetė butelį, iš kurio gėrė ir įtarus, kad ji yra apsvaigusi. Jai nustatytas 0,24 promilių girtumas. Ji paaiškino, kad vartojo gėrimą „Smetoniška gira“, turinčią 0,3 procento alkoholio, kurio butelį išmetė į šiukšlių konteinerį. Apylinkės teismas ją pripažino kalta padarius LR ATPK 178 str. 5 d. ir paskyrė jai 12 eurų baudą. Šešiolikmetė sprendimą apskundė. Ar ji nubausta pagrįstai?

Sprendimas: LR ATPK 178 str. 5 d. numatyta administracinė atsakomybė už girtų nepilnamečių nuo 16 iki 18 metų pasirodymą viešosiose vietose, taip pat alkoholinių gėrimų gėrimą. Protokole nurodyta, kad šešiolikmetė kaltinama tuo, kad viešoje vietoje gėrė alkoholinį gėrimą ir buvo neblaivi (0,24 promilės neblaivumas). Ji paaiškino, kad vartojo 0,3 procento alkoholio turintį gėrimą „Smetoniška gira“. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2 str. 1 d. numatyta, jog alkoholiniai gėrimai – tai gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 1,2 procento (alaus – didesnė kaip 0,5 procento). Šiuo atveju byloje esantys įrodymai patvirtina, kad nepilnametė vartojo girą, kurios tūrinė alkoholio koncentracija yra 0,3 procento, tad remiantis minėta Alkoholio kontrolės įstatymo nuostata, toks gėrimas negali būti pripažintas alkoholiniu, todėl atsakomybė už jo vartojimą viešose ar ne viešose vietose nekyla. Šiuo atveju, įvertinus tai, kad mergina apsvaigo vartodama nealkoholinį gėrimą, nėra jos kaltės, kadangi asmuo, vartodamas gėrimą, kurio prekybai jokių apribojimų nėra numatyta, gali pagrįstai tikėtis, jog jis pašalinių reiškinių nesukels. Todėl jos veikoje šiuo atveju negalima neginčijamai nustatyti kaltės, tad visos abejonės turėtų būti vertinamos atsakomybės traukiamo asmens naudai (*in dubio pro reo* principas). Taigi šešiolikmetė nubausta nepagrįstai (pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 18 d. nutarimą byloje Nr. N⁶²-917/2011).

Vieša vieta LR ATPK 178 str. laikomos gatvės, stadionai, skverai, parkai, visų rūšių visuomeninis transportas ir kitose vietose. Tam tikrais atvejais gali kilti klausimas, ar vieta yra vieša? Teismų praktikoje viešoji vieta aiškinamas kaip vieta, kurioje **veikos metu yra ar turi teisę lankytis kiti asmenys**. Taigi vieša vieta yra tam tikra priešingybė privačiai erdvei. Taip pat svarbu tai, kad vieta tam tikrais atvejais gali būti vieša (pavyzdžiui, atviro jaunimo centro klubas) arba ne vieša (kai jaunimo centro klube vyksta uždaras vakaras). Veika laikoma padaryta viešoje vietoje nepriklausomai nuo to, ar teisės pažeidimo darymo vietoje kas nors buvo ar ne. Svarbu tai, kad dėl laisvo priėjimo prie tokios vietos joje bet kuriuo momentu galėjo atsirasti kiti asmenys, kurie dėl kaltininko veiksmų patirs nepatogumų.⁶

Atvejis: Du aštuoniolikmečiai važiavo lengvuju automobiliu. Vienas iš jų – keleivis gėrė alų. Miesto centre juos sustabdė policija ir keleiviui surašė administracinių teisės pažeidimų protokolą pagal LR ATPK 178 str. 1 d., už alkoholinių gėrimų vartojimą viešoje vietoje, nes Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 4 d. numatyta, kad fiziniams asmenims draudžiama vartoti, laikyti ir gabenti alkoholio produktus atidarytoje pakuotėje automobilių salonuose, išskyrus autotransporto priemones, kurių salonas yra stacionariai atskirtas nuo vairuotojo vietos, tokiu būdu automobilio salonas esą yra vieša vieta, ypač, jei automobilis yra miesto centre. Teismas nusprendė, kad bausti aštuoniolikmečius nėra teisinio pagrindo. Kodėl?

Sprendimas: LR ATPK 178 str. 1 d. numatyta, kad alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų, pagamintų naudojant spiritą, gėrimas gatvėse, stadionuose, skveruose, parkuose, visų rūšių visuomeniniame transporte ir kitose vietose, išskyrus prekybos ir viešojo maitinimo įmones, kuriose savivaldybių tarybų ar savivaldybių administracijų direktorių leista pardavinėti alkoholinius gėrimus išpilstant, arba girtu

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartys Nr. 2K–670/2002, 2K–796/2007, 2K–210/2008 ir kt. .

pasirodymas viešosiose vietose, įžeidžiant žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę, užtraukia įspėjimą arba baudą nuo aštuonių iki keturiolikos eurų. Atsižvelgus į tai, kad LR ATPK 178 str. yra įtrauktas į LR ATPK tryliktąjį skirsnį, reglamentuojantį administracinius teisės pažeidimus, kuriais kėsinamasi į viešąją tvarką, taip pat atsižvelgus ir į minėto straipsnio pavadinimą (alkoholinių gėrimų gėrimas viešosiose vietose arba girtas pasirodymas viešosiose vietose) bei minėtame straipsnyje įvardytas konkretus šio pažeidimo padarymo vietas, spręstina, kad vienas iš būtinųjų šio administracinio teisės pažeidimo sudėties požymių yra veikos padarymas viešosiose vietose. Viešosios vietos apibrėžimas LR ATPK nėra pateikiamas, tad šiuo atveju atsižvelgtina į teismų praktikos suformuotą minėtos sąvokos aiškinimą. Viešoji vieta teismų praktikoje aiškinamas kaip vieta, kurioje nusikalstamos veikos metu yra ar turi teisę lankytis kiti asmenys. Veika laikoma padaryta viešojoje vietoje nepriklausomai nuo to, ar nusikaltimo darymo vietoje kas nors buvo ar ne. Svarbu tai, kad dėl laisvo priėjimo prie tokios vietos joje bet kuriuo momentu galėjo atsirasti kiti asmenys, kurie dėl kaltininko veiksmų patirs nepatogumų. Aptariamam atveju alkoholinis gėrimas (alus) buvo vartojamas privataus automobilio salone. Kitų asmenų pateikimas į šią privačią erdvę nėra laisvas, todėl tokia vieta negali būti vertinama kaip viešoji. Tuo pačiu spręstina, kad nagrinėjamu atveju nėra nustatytas ir vienas iš būtinųjų LR ATPK 178 str. 1 d. numatyto administracinio teisės pažeidimo sudėties požymių – veikos padarymas viešojoje vietoje. Taigi jaunuoliai pagal šį straipsnį neatsako.

Klausimas: LR ATPK 163² str. 1 d. numatyta administracinė atsakomybė už akcizais apmokestinamų prekių laikymą, gabenimą, naudojimą ar realizavimą pažeidžiant nustatytą tvarką, prekybą tokiomis prekėmis be banderolių ar kitų specialių ženklų arba su seno pavyzdžio banderolėmis, kai neteisėtai laikomų, gabenamų, naudotų ar realizuotų prekių vertė yra iki dviejų minimalių gyvenimo lygių. Ar gali būti jaunuoliai nubausti pagal šį straipsnį? Taip pat negali. Įvertinus tai, kad minėtas straipsnis yra įtrauktas į LR ATPK dvyliktąjį skirsnį, reglamentuojantį administracinius teisės pažeidimus prekybos, finansų, apskaitos ir statistikos srityje, taip pat atsižvelgus į šio straipsnio pavadinimą (akcizais apmokestinamų prekių laikymas, gabenimas, naudojimas ar realizavimas pažeidžiant nustatytą tvarką) bei jau minėtą jo dispoziciją, spręstina, kad LR ATPK 163² str. įtvirtintomis teisės normomis siekiama užtikrinti teisėtą prekių, esančių akcizo mokesčio objektu, apyvartą ir ją apsaugoti, tuo pačiu apsaugant ir valstybės finansų sistemą. Tuo tarpu automobilio salone buvęs keleivis, vartodamas alkoholinį gėrimą automobilio salone, nei padarė, nei kėsinosi padaryti žalą jau minėtiems objektams. Nors tokia jo veika iš tiesų yra pažeidžiamas jau minėtas Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 4 d. numatytas draudimas, tačiau įtvirtindamas šį įstatyminių draudimų įstatymo leidėjas siekė ne apsaugoti jau minėtus objektus, o sumažinti girtų vairuotojų sukeltų autoįvykių skaičių bei jų žalingas pasekmes. Ši išvada darytina minėta teisės norma aiškinant teleologiniu (teisės normos tikslingumo) teisės aiškinimo būdu bei atsižvelgus į Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimo ir papildymo projekto aiškinamojo rašto nuostatas. Remiantis tuo, spręstina, kad keleivio veikoje nėra ir LR ATPK 163² str. 1 d. numatyto administracinio teisės pažeidimo sudėties. Nors Lietuvos Respublikos Seimas įtvirtino draudimą vartoti alkoholio produktus automobilių salonuose, tačiau šiuo metu administracinė atsakomybė už šio draudimo pažeidimą nėra numatyta, nes tokia veika negali būti kvalifikuojama nė pagal vieną iš šiuo metu LR ATPK įtvirtintų straipsnių. Atsižvelgus į tai darytina išvada, kad ši administracinio teisės pažeidimo byla turi būti nutraukta nesant LR ATPK 163² str. 1 d., taip pat ir LR ATPK 178 str. 1 d. numatytų administracinių teisės pažeidimų įvykio ir sudėties (pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. kovo 13 d. nutartį administracinėje byloje Nr. N-62-4320/2009).

Svarbu: Atsakomybė už Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 4 d. nuostatos, kad fiziniams asmenims draudžiama vartoti, laikyti ir gabenti alkoholio produktus atidarytoje pakuotėje automobilių salonuose, išskyrus autotransporto priemonės, kurių salonas yra stacionariai atskirtas nuo vairuotojo vietos, pažeidimą gali būti bet kada numatyta, atitinkamai papildžius LR ATPK (galbūt tai netgi jau buvo padaryta atidavus šį leidinį į leidyklą), todėl reikėtų sekti teisės aktų pakeitimus. Be to, net ir nesant administracinės atsakomybės už minėtos Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo nuostatos pažeidimą, būtų gražu jos laikytis ir be administracinės atsakomybės.

LR ATPK 180 str. taip pat numato administracinę atsakomybę už **alkoholinių gėrimų nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui**, taip pat **nepilnamečio nugirdymą**, kas užtraukia baudą nuo septyniasdešimt dviejų iki vieno šimto keturiasdešimt keturių eurų. Nors LR

ATPK nenustato, nuo kokio amžiaus asmuo pagal šį straipsnį gali būtų traukiamas administracinė atsakomybė, tačiau teisės teorijoje ir praktikoje yra susiformavusi nuostata, kad pagal šį straipsnį **atsako tik pilnametis**, t. y. 18 metų sulaukęs asmuo.⁷

Atvejis: Pilnametis jaunimo darbuotojas, matydamas, kad jaunimo centre besilankantis penkiolikmetis jau kelinta diena be nuotaikos, nutarė jį pasikviesti išgerti alaus ir pakalbėti apie gyvenimą. Vakare nuėję į gretimai esančio vaikų darželio teritoriją, pavėsinėje gėrė jaunimo darbuotojo nupirktą alų ir kalbėjo apie gyvenimo prasmę. Vaikų darželio sargas iškvietė policiją, kuri penkiolikmečiui nustatė 1,5 promilės girtumą, jaunimo darbuotojui surašė administracinio teisės pažeidimo protokolą, veiką kvalifikuodama pagal LR ATPK 180 str. Apylinkės teismas skyrė jaunimo darbuotojui 87 eurų baudą. Jis apylinkės teismo nutartį apskundė aukštesniam teismui. Ką galiausiai turėtų nuspręsti Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kurio nutartis bus galutinė ir neskundžiama?

Sprendimas: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas greičiausiai skundo netenkins, nutartį paliks galioti. LR ATPK 180 str. numato atsakomybę už alkoholinių gėrimų nepilnamečiui nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui vartoti, taip pat už nepilnamečio nugirdymą. Jei surašytas protokolas, policijos pareigūnų tarnybiniai pranešimai bei girtumo nustatymo aktai įrodo, kad jaunimo darbuotojas (bent) perdavė alkoholi penkiolikmečiui, žinodamas, kad jis nėra sulaukęs 18 metų, jo veika atitinka LR ATPK 180 str. numatyto pažeidimo sudėtį. Net jeigu jaunimo darbuotojas alų pirkė tik sau, o penkiolikmetis jo pats išpildavo, tai nėra pagrindas pripažinti, jog aukščiau nurodytas pažeidimas nebuvo padarytas. Šiuo atveju jokio vaidmens nevaidina jaunimo darbuotojo ir penkiolikmečio lygiateisis santykis vienas kito atžvilgiu (esą, jaunimo darbuotojas laiko jį pakankamai subrendusiu ir lygiu sau) (pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gruodžio 29 d. nutartį administracinėje byloje Nr. N¹⁰-2050/2007).

Be jau minėtų nuostatų jaunimo veiklai svarbios dar kelios alkoholio kontrolės teisės aktu nuostatos. Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 5 p. Lietuvos Respublikoje **draudžiama alkoholiniais gėrimais prekiauti asmenims, jaunesniems kaip 18 metų.**

Įstatymo 22 str. įtvirtina, kad Lietuvos Respublikoje **vartoti alkoholinius gėrimus draudžiama:**

1) laisvės atėmimo, karinėse ir sukarintos tarnybos, policijos ir kitose statutinėse, sveikatos priežiūros, **ugdymo įstaigose ir jų teritorijose;**

2) **valstybės valdžios ir valdymo institucijose**, išskyrus oficialius priėmimus ir kitus protokolinius renginius. Ši nuostata netaikoma šių institucijų patalpose įrengtose viešojo maitinimo įmonėse, turinčiose licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais;

⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gegužės 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁶²-475/2010.

3) **visų rūšių viešajame transporte**, išskyrus tarptautinio susisiekimo traukinius, siaurojo geležinkelio traukinius ir laivus, kuriuose yra atskirai įrengtos viešojo maitinimo vietos, taip pat orlaivius, skrendančius už Lietuvos Respublikos ribų;

Alkoholio **reklama draudžiama** švietimo, mokslo ir ugdymo įstaigose, koncertų, cirko, diskotekų, jaunimo sporto ir laisvalaikio renginių, kitų masinių renginių, teatro spektaklių, kino ir videofilmų demonstravimo vietose, išskyrus šių renginių vietose esančias prekybos vietas. Masiniuose renginiuose, skirtuose vaikams ir paaugliams iki 18 metų **negali būti** pateikiamas renginį remiančios alkoholinius gėrimus gaminančios arba jais prekiaujančios įmonės pavadinimas ir (ar) prekės ženklas (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 29 str. 2 d. 4 p.). Alkoholio **reklama taip pat draudžiama** vaikams ir paaugliams skirtuose laikraščiuose, žurnaluose, knygose, televizijos ir radijo programose (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 29 str. 2 d. 2 p.). Paminėtina, kad Lietuvos Respublikoje taip pat draudžiama visų formų alkoholio reklama skirta vaikams ir paaugliams iki 18 metų ir kurioje dalyvauja asmenys iki 18 metų (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 29 str. 1 d. 1, 2 p.). Taip pat draudžiama alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo veiklai pasitelkti asmenis iki 18 metų (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 28 str. 2 d.). Už pažeidimus, kurie susiję su reklamos pateikimu, įmonės baudžiamos nuo dviejų tūkstančių aštuonių šimtų devyniasdešimt šešių eurų iki keturiolikos tūkstančių keturių šimtų aštuoniasdešimt vieno euro bauda, o už pardavimų skatinimo pažeidimus – nuo dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų iki dviejų tūkstančių aštuonių šimtų devyniasdešimt šešių eurų bauda (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 5, 6 d.)

Atvejis: Jaunimo stovykloje dvi merginos vakare nusprendė nueiti į barą ir aptarti dienos įvykius. Viena mergina nupirko sidro. Pasisėdėjimas užsitęsė, nes merginoms gera buvo plepėti, jos gėrė jau po trečią sidro taurę. Po kiek laiko prie gretimo staliuko sėdinčiam mokytojui kilo įtarimų, kad merginos gali būti nepilnametės ir jis iškvietė policiją, nes norėjo pamokyti baro savininę, su kuria pykosi dėl gretimai esančio sklypo. Atvykusi policija nustatė, kad mergina, visus tris kartus prie baro pirkusi sidrą, yra pilnametė, tačiau jos draugei – tik 17. Pilnametei draugei buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas pagal LR ATPK 180 str. už alkoholinių gėrimų nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui. Apylinkės teismas skyrė jai 50 eurų baudą, nors ji teismui paaiškino, kad neturėjo žalio supratimo apie tai, kad jos draugė dar yra nepilnametė. Nutartį ji apskundė aukštesniam teismui. Ar nežinojimas apie asmens, su kuriuo vartojate alkoholį, amžių, eliminuoja administracinę atsakomybę?

Sprendimas: LR ATPK 180 str. numatyta atsakomybė už alkoholinių gėrimų nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui, taip pat nepilnamečio nugirdymą. Taikant LR ATPK 180 str., svarbu nustatyti, ar asmuo perdavė alkoholinius gėrimus nepilnamečiui ir ar įvertinus visas aplinkybes, galima teigti, kad asmuo, kuris perdavė alkoholinius gėrimus nepilnamečiui, galėjo pagrįstai suklysti dėl nepilnamečio amžiaus. Teismų praktikoje pripažįstama, kad kilti atsakomybei pagal LR ATPK 180 str. nėra būtina, kad administracinė atsakomybėn traukiamas asmuo tiksliai žinotų nepilnamečio amžių. Pakanka to, kad administracinė atsakomybėn traukiamas asmuo pagal asmens išvaizdą ar kitus duomenis galėtų nustatyti,

jog kitas asmuo yra nepilnametis. Pavyzdžiui, teismui nustačius, kad merginos seniai pažįstamos, kad lanko tą pačią mokyklą, kad bendrauja jų tėvai ar kitas panašias aplinkybes, teismas padarytų išvadą, kad vyresnioji mergina turėjo žinoti, kad jos draugė yra nepilnametė. Teismų praktikoje laikoma, kad asmens amžiaus vertinimas yra subjektyvus dalykas, priklausantis nuo įvairiausių individualių aplinkybių, tačiau bendras protingo ir rūpestingo asmens aplinkybių supratimas yra vienas pagrindinių kriterijų nustatant, ar asmuo pagrįstai galėjo manyti, jog kitas asmuo jau yra sulaukęs pilnametystės. Privalu vertinti aplinkybių visumą. LR ATPK 272 str. numato administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisę duoti paaiškinimus, teikti įrodymus bei reikšti prašymus. Paaiškinimai gali būti svarbūs, sprendžiant dėl asmens galimybės suvokti, ar kitas asmuo yra nepilnametis (pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. N¹-1799/07).

I Klausimas: Ar šiuo atveju turėto būti nubausta barmenė, pardavusi alkoholinius gėrimus pilnametei, matydama, kad juos vartoja ir nepilnametė? LR ATPK 164 str. numato administracinę atsakomybę už prekybos alkoholiu taisyklių pažeidimus. Pagal Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. Lietuvos Respublikoje draudžiama alkoholinius gėrimus parduoti jaunesniems kaip 18 metų asmenims. Pagal to paties straipsnio 5 d. alkoholinių gėrimų pardavėjai turi teisę, o kai kyla abejonių, kad asmuo yra jaunesnis negu 18 metų, privalo iš perkančio alkoholinius gėrimus asmens reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą. Jeigu toks asmuo nepateikia amžių liudijančio dokumento, alkoholinių gėrimų pardavėjai privalo atsisakyti parduoti jam alkoholinius gėrimus. Pardavėjai įtarimų nekilo, o alkoholį ji pardavė tik pilnametei. Tačiau to paties įstatymo 22 str. 2 d. įtvirtinta, jog „Lietuvos Respublikoje draudžiama asmenims iki 18 metų vartoti alkoholinius gėrimus ar jų turėti“, o 3 d. įtvirtinta nuostata skelbia, kad „įmonės, turinčios licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir vydančios viešojo maitinimo veiklą, privalo užtikrinti, kad prekybos alkoholiniais gėrimais vietose asmenys iki 18 metų nevertotų alkoholinių gėrimų.“ Taigi barmenė pažeidė prekybos alkoholiu taisykles ir gali būti nubausta pagal LR ATPK 164 str. 3 d. Be to, pagal minėto įstatymo 34 str. 3 d. už įstatymo 22 str. 3 d. nustaatyto draudimo nesilaikymą įmonė gali būti pritaikyta ekonominė sankcija – bauda nuo vieno šimto keturiasdešimt keturių iki penkių šimtų septyniasdešimt devynių eurų.

II Klausimas: Ar už tai, kad septyniolikmetė vartojo alkoholinius gėrimus viešoje vietoje, turėtų būti baudžiami ir jos tėvai pagal LR ATPK 178 str. 4 d.? Teoriškai taip, nes šiam straipsniui taikyti nereikia įrodinėti tėvų kaltę, o tuo pačiu faktas, kad jų nepilnametei dukrai alkoholinių gėrimų nupirko kita pilnametė, nebūs pagrindas tėvams netaikyti administracinės atsakomybės (. Jaunimo stovyklos organizatoriams / darbuotojams, esant aprašytai situacijai (t. y. neperkant alkoholinių gėrimų nepilnamečiams, jų neperduodant, neįtraukiant į girtavimą, nenugirdant) pagal minėtus straipsnius atsakomybė nekyla. Šiuo atveju gali kilti civilinė atsakomybė, jei nepilnametės padarytų žalos kitiems asmenims.

Socialinė ir teisinė akrobatika: Situacija taptų itin komplikuota komunikaciniu ir teisiniu požiūriu, jeigu patys tėvai atėję į barą su savo nepilnamete dukra nupirktų jai taurę sidro. Pasirodžiusi policija turėtų nubausti tėvus, barmenę ir barą, nors tėvai ir naudojami tėvų valdžia savo dukros atžvilgiu. Situacija būtų dar subtilesnė, jei ši šeima, būtų pavyzdžiui, iš Vokietijos, kur silpnus alkoholinius gėrimus galima parduoti ir vartoti asmenims nuo 16 metų (pagal Jaunimo apsaugos įstatymo (vok. *Jugendschutzgesetz*) 9 str.). LR ATPK taikomas pagal teritorinį principą, kitaip tariant, visiems, Lietuvos teritorijoje esantiems asmenims (išskyrus turinčius imunitetą, pvz., ambasadorius ir jų šeimas), taigi ir vokiečiams turistams būtų taikoma tokia pati atsakomybė, nepaisant to, kad jų šalyje tai nebūtų joks teisės pažeidimas.

LR BK 161 str. numato baudžiamąją atsakomybę už vaiko įtraukimą girtauti (LR BK 161 str. 1 d.) ar jo nugirdymą (LR 162 str. 2 d.). Tas, kas **įtraukia vaiką girtauti**, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Tas, kas **nugirdo vaiką**, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. Taigi šiuo atveju matyti tam tikrų panašumų su administracine atsakomybe, kai kurie teisės pažeidimų požymiai labai panašūs, nors baudžiamoji atsakomybė – tai kur kas galingesnio

kalibro atsakomybė, palyginus su administracine atsakomybe, ji (dažniausiai) sukelia daug sunkesnius padarinius kaltininkui.

Pirmiausia, kas yra **vaiko įtraukimas girtauti** ir kuo jis skiriasi nuo alkoholinių gėrimų nupirkimo ar kitokio perdavimo nepilnamečiui (LR ATPK 180 str.)? Nustatant baudžiamąją (t. y. griežčiausią) atsakomybę už vaiko įtraukimą girtauti ir jo nugirdymą pirmiausia siekiama apsaugoti vaiką (čia – vadinamą asmenį iki 18 metų). Ankstyvas alkoholio vartojimas daro neigiamą įtaką vaiko fizinei ir psichinei sveikatai, vaiko įtraukimas į girtavimą ir jo nugirdymas sąlygoja neigiamą socialinės aplinkos įtaką. **Įtraukimas** yra tuomet, kai kaltininkas tam tikrais veiksmais (siūlymu, įkalbinėjimu, grasinimu, bauginimu, prašymu, raginimu, reikalavimu, papirkinėjimu, konkliudentiniais gestais ir pan.) pasiekė, kad **vaikas įsitrauktų į girtavimą**.⁸ Įtraukimu nelaikytina situacija, kai vaikas girtaujančiųjų aplinkoje yra dėl objektyvių priežasčių (ten, kur girtaujama, gyvena, dirba, mokosi, svečiuojasi ar pan.), jo buvimą girtaujančiųjų aplinkoje lemia tam tikras giminystės ar pavaldumo santykis su girtaujančiu asmeniu, jis patarnauja girtaujantiems asmenims, tačiau pats vaikas tiesiogiai girtavime nedalyvauja (svaigiųjų gėrimų nevartoja). Įtraukimas suponuoja tam tikrą santykį su kaltininku, jis yra tuomet, kai girtaujama su konkrečiu kaltininku (jei vaikas girtauja vis su kitais asmenimis, įtraukimo požymio nėra). Kaltininkas turi suvokti, kad savo veiksmais įtraukia pilnametystės nesulaukusį asmenį girtauti, tokį padarinį numatyti ir jo norėti. Kaltininkas turi žinoti, kad į girtavimą įtraukiamas asmuo yra nesulaukęs 18 metų, tačiau vien pasiteisinimas esą „nežinojau“ nėra argumentas, teismas vertina aplinkybių visumą. **Girtauti** reiškia sistemingai vartoti svaiguosius gėrimus, girtuokliauti. Semantinė prasme žodis girtauti siejamas su tam tikru sistemingumu. Svaigiųjų gėrimų stiprumas ir išgertas kiekis kvalifikavimui reikšmės neturi, tačiau girtavimu neturėtų būti laikomas atsitiktinis mažo kiekio alkoholinio gėrimo davimas vaikui paragauti, patenkinant vaiko smalsumą, nors ir kelis kartus, vienkartinis atsitiktinis vaiko dalyvavimas išgertuvėse – tai jau būtų vienkartinis vaiko **nugirdymas**. Girtavimas reiškia, kad vaikas įtraukiamas į gėrimų, kuriuose yra etilo alkoholio, vartojimą. Įtraukimas vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias priemones užtraukia atsakomybę pagal kitą LR BK 160 str., lenkimas vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas – pagal LR BK 264 str. 2 d. **Nugirdymas** reiškia, kad kaltininkas tyčiais veiksmais skatino (įkalbinėjo, grasino, baugino, prašė, ragino, kvietė, siūlė, reikalavo ir pan.) ar privertė (apgaule, fiziniu smurtu ar pan.) vaiką gerti svaiguosius

⁸ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-610-533-2011.

gėrimus, dėl to vaikas juos vartojo (jie jam buvo sugirdyti) ir apsvaigo.⁹ Pagal semantinę žodžio prasmę, nugirdymas sietinas su gėrimų, kuriuose yra etilo alkoholio, vartojimu. Jeigu vaikas apsvaiginamas kitokios kilmės medžiagomis, tai nelaikytina nugirdymu. Nugirdymas yra vienkartinis veiksmas, vaiko kraujyje rasto alkoholio kiekis reikšmės neturi. Labai mažas alkoholio kiekio suvartojimas, priklausomai nuo vaiko amžiaus, fizinės būklės, sveikatos ir kitų aplinkybių, nuo kurio vaikas negalėjo apsvaigti, nelaikytinas vaiko nugirdymu.

Atsakyti pagal LR BK 161 str. **tik pilnametis asmuo** (nuo 18 m.). Jeigu nepilnametis įtraukia kitą nepilnametį į girtavimą arba jį nugirdo, pagal šį straipsnį jis **nebaudžiamas**. Kaltininkas turi suvokti, kad savo veiksmais įtraukia pilnametystės nesulaukusį asmenį girtauti, tokį padarinį numatyti ir jo norėti, taip pat suvokti, kad vaikui duoda svaigiųjų gėrimų, numatyti vaiko apsvaigimą ir to norėti. Kaltininkas **turi žinoti**, kad į girtavimą įtraukiamas asmuo yra nesulaukęs 18 metų. Kaltininko motyvas ir tikslas (palankumo siekimas, draugiškumo parodymas, auklėjimo sumetimai ir pan.) nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi. Jeigu tariamas kaltininkas sąžiningai klysta dėl etilo alkoholio gėrime buvimo arba vaikas alkoholinius gėrimus vartoja be aukščiau minėtų tariamo kaltininko veiksmų, tuomet kaltės nėra.¹⁰

Kaip minėta, LR ATPK 180 str. taip pat numato **administracinę atsakomybę už nepilnamečio nugirdymą**. Taigi du skirtingi kodeksai numato atsakomybę už tokią pačią veiką. Senojo LR BK (1961 m.) 241 str. 2 d. numatė baudžiamąją atsakomybę už nugirdymą nepilnamečio, padaryto asmens, nuo kurio nepilnametis tarnybiškai priklausė, o LR ATPK 180 str. numatė administracinę atsakomybę už tokią pačią veiką kitiems asmenims. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam LR BK ir likus galioti senajam LR ATPK, šis skirtumas išnyko ir atsirado normų kolizija. Pagal galiojančio LR ATPK 9 str. 2 d. administracinė atsakomybė už šiame kodekse numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Visgi ši nuostata prieštarauja baudžiamosios atsakomybės, kaip paskutinės priemonės (lot. *ultima ratio*) principui. Be to, tokia nuostata sisteminiu, istoriniu bei tiksliniu požiūriu, taip pat remiantis proporcingumo principu šiuo konkrečiu atveju abejotina.

Teismai savo praktikoje įvairiai sprendžia LR ATPK 180 str. ir LR BK 160 str. 2 d. atsakomybės už nepilnamečio (vaiko) iki 18 metų nugirdymą dubliavimo dilemą. Tais atvejais,

⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-396/2009.

¹⁰ Plačiau žr. Lietuvos baudžiamojo kodekso komentaras (vyr. mokslinis redaktorius G. Švedas). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009, p. 214–218.

kai asmuo baudžiamas už keletą nusikalstamų veikų (pavyzdžiui, vagystes, smurtą, lytinę prievartą, vaiko įtraukimą į nusikalstamą veiką ir pan.), kuriose yra ir nugirdomas vaikas, už vaiko nugirdymą dažniausiai **taikoma baudžiamoji atsakomybė**.¹¹ Kuomet vaiko nugirdymas užfiksuojamas kaip savarankiškas teisės pažeidimas arba kitų administracinių teisės pažeidimų kontekste, tuomet **taikoma administracinė teisinė atsakomybė**.¹²

Pabaigoje baigiant trumpą teisinės atsakomybės už alkoholio vartojimą ar turėjimą pristatymą, svarbu atkreipti dėmesį, kad ir tam tikri kitų teisės pažeidimų požymiai gali būti siejami su alkoholio vartojimu, be to, apsvaigimas nuo alkoholio taikant administracinę teisinę ir baudžiamąją atsakomybę laikomas atsakomybę sunkinančia aplinkybe (atitinkamai LR ATPK 32 str. 1 d. 8 p.), pagal kurią skirianti administracinę nuobaudą institucija ar pareigūnas pagal administracinio teisės pažeidimo pobūdį, gali nepripažinti šios aplinkybės atsakomybę sunkinančia aplinkybe, ir LR BK 60 str. 1 d. 9 p.), pagal kurią ši aplinkybė laikoma atsakomybę sunkinančia, jeigu ji turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui).

Rūkymas

LR ATPK numato administracinę teisinę atsakomybę už veiksmus, susijusius su rūkymu, prekyba tabako gaminiais ir jų perdavimu nepilnamečiams.

LR ATPK 185¹ str. numato įspėjimą arba baudą nuo dvidešimties iki penkiasdešimties eurų **už rūkymą** vietose, kuriose pagal įstatymus arba savivaldybių tarybų sprendimus draudžiama tai daryti.

Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo¹³ 19 str. 1 d. įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikoje **rūkyti (vartoti tabako gaminius ir elektronines cigarates) draudžiama:**

- 1) visose švietimo, sveikatos priežiūros įstaigose ir šių įstaigų teritorijose;

¹¹ Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. spalio 9 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje 1-82-361/2009; Pasvalio rajono apylinkės teismo 2009 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-169-205/2009; Radviliškio rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 21 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-154-766-2009.

¹² Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo teismo 2010 m. rugpjūčio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁶²-950/2010; Kauno miesto apylinkės teismo 2011 m. vasario 2 d. nutarimas administracinėje byloje A2.9.-649-530/2011; Ignalinos rajono apylinkės teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.9.-120-242/2011; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. liepos 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. ATP-318-533/2011; Kauno apygardos teismo 2011 m. gruodžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. ATP-582-133/2011.

¹³ Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas Nr. I-1143, priimtas 1995 m. gruodžio 20 d. (Žin., 1996, Nr. 11-281), nauja įstatymo redakcija priimta 2003 m. lapkričio 20 d. Nr. IX-1840, įsigaliojo 2004 m. gegužės 1 d. (Žin., 2003, Nr. 117-5317).

2) darbo vietose, esančiose uždaroose patalpose;¹⁴

3) bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru;

4) visų rūšių viešajame transporte, išskyrus tolimojo susisiekimo traukinius, kuriuose turi būti numatyti atskiri vagonai nerūkantiems ir rūkantiems, taip pat orlaivius, kuriuose numatytos atskiros vietos nerūkantiems ir rūkantiems;

5) restoranuose, kavinėse, baruose, kitose viešojo maitinimo įstaigose, klubuose, diskotekose, interneto kavinėse (internetuose ir pan.), lošimo namuose (k kazino), automatų ar bingo salonuose, kitose laisvalaikio praleidimo įstaigose, patalpose, kuriose vyksta sporto varžybos ar kiti renginiai, ir kitose žmonėms aptarnauti skirtose patalpose, išskyrus pagal nustatytą tvarką specialiai įrengtus cigarų ir (ar) pypkių klubus.

Įstatymo 19 str. 3 d. taip pat įtvirtinta, kad savivaldybių tarybos turi teisę uždrausti rūkyti viešose (parkuose, skveruose ir kt.) ir kitose jų valdymo kompetencijai priklausančiose vietose. Norint sužinoti, ar konkreti savivaldybė yra pasinaudojusi šia teise ir kur konkrečiai draudžia rūkyti, reikėtų ieškoti savivaldybių sprendimų.¹⁵

Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo 14 str. 5 d. 3 p. įtvirtintas draudimas **parduoti tabako gaminius asmenims iki 18 metų**. Kai kyla abejonų, kad asmuo yra jaunesnis negu 18 metų, tabako gaminių pardavėjai privalo iš perkančio tabako gaminius asmens reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą. Įrodinėti, jog minėtos abejonės negalėjo atsirasti, visuomet privalo tabako gaminių

¹⁴ Įmonėse, įstaigose ir organizacijose pagal nustatytus reikalavimus gali būti įrengtos specialios patalpos (vietos), kuriose leidžiama rūkyti.

¹⁵ Kartais savivaldybių tarybos priima labai keistus sprendimus, o teismai – dar keistesnius. Žr. Teismas: Vilniaus taryba netinkamai pritaikė įstatymą dėl draudimo nepilnamečiams rūkyti // Delfi.lt, 2011 12 08. Vilniaus miesto taryba buvo nusprendusi uždrausti nepilnamečiams rūkyti. Vilniaus apygardos teismas nusprendė, kad toks sprendimas yra perteklinis, nes Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatyme toks draudimas esą jau yra ir panaikino Vilniaus savivaldybės tarybos 2011 m. liepos 13 d. sprendimo „Dėl draudimo rūkyti“ 1 punktą „uždrausti asmenims, neturintiems 18 metų, rūkyti viešose vietose“. Žr. Vilniaus apygardos administracinio teismo internetinį puslapį: www.vaateismas.lt. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimas keistas tuo, kad Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatyme nėra nuostatos, draudžiančios nepilnamečiams rūkyti, o Vilniaus miesto tarybos sprendimas keistas tuo, kad jis pažeidžia įstatymą – savivaldybių taryboms leidžiama tik nustatyti vietas, kur draudžiama rūkyti, o ne konkrečius asmenis ar jų grupes. Bet kurio atveju, kol sprendimas nepakeistas aukštesnio teismo sprendimu, jis galioja, ir minėtas Vilniaus miesto tarybos sprendimo punktas yra panaikintas, o įstatymas (kol jis nėra pakeistas) nepilnamečiams rūkyti nedraudžia. Vilniaus savivaldybė minėta teismo sprendimą apskundė apeliacine tvarka (Vilniaus valdžia skųs teismo sprendimą dėl draudimo rūkyti nepilnamečiams // Delfi.lt, 2011 12 13), tačiau šio leidinio atidavimo leidybai metu sprendimas dar nebuvo žinomas.

pardavėjas.¹⁶ Jeigu toks asmuo nepateikia amžių liudijančio dokumento, tabako gaminių pardavėjai privalo atsisakyti parduoti jam tabako gaminius. To paties straipsnio 6 d. įtvirtintas draudimas **nupirkti ar kitaip perduoti tabako gaminius asmenims iki 18 metų.**

To paties įstatymo 16¹ str. numatyta, kad Lietuvos Respublikoje draudžiama parduoti elektronines cigaretes ir elektroninių cigarečių pildykles asmenims iki 18 metų. Kai kyla abejonių, kad asmuo yra jaunesnis negu 18 metų, taikomas šio Įstatymo 14 straipsnio 5 dalies 3 punktas. Taip pat Lietuvos Respublikoje draudžiama asmenims iki 18 metų rūkyti (vartoti) elektronines cigaretes ir turėti elektronines cigaretes ar elektroninių cigarečių pildykles. Draudžiama nupirkti ar kitaip perduoti elektronines cigaretes ir elektroninių cigarečių pildykles asmenims iki 18 metų.

LR ATPK 185² str. ir 185⁴ str. įtvirtina administracinę teisinę atsakomybę už minėtų draudimų pažeidimus.

LR ATPK 185² str. 2 d. įtvirtinta administracinė atsakomybė už tabako gaminių ar susijusių gaminių (pvz. elektroninių cigarečių) **pardavimą** prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse nesilaikant įstatymuose nustatytų apribojimų – bauda nuo vieno šimto keturiasdešimt keturių eurų iki keturių šimtų trisdešimt keturių eurų su tabako gaminių konfiskavimu. Vienas tokių apribojimų – parduoti tabako gaminius ar susijusius gaminius asmenims iki 18 metų. Jį pažeidus, pagal šį straipsnį taikoma administracinė teisinė atsakomybė. Be to, Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo 16 str. įtvirtintas draudimas Lietuvos Respublikoje asmenims **iki 18 metų parduoti prekes**, skirtas tabako gaminiams rūkyti (ar pasirošti rūkyti), t. y. pypkes, kandiklius, pypkių ir kandiklių valiklius (grandiklius), buitines cigarečių sukimo mašinas, bet kokį rūkomąjį (cigarečių) popierių (supjaustytą ar nepjaustytą, suklijuotą į tūteles, su pritvirtintais filtrais ar be jų). Tačiau šios prekės nepatenka į LR ATPK 185⁴ str. vartojamą sąvoką „tabako gaminiai“, todėl administracinė atsakomybė už šių prekių pardavimą pagal šį straipsnį netaikoma.

LR ATPK 185⁴ str. įtvirtinta administracinė atsakomybė – bauda nuo - septyniasdešimt dviejų iki vieno šimto keturiasdešimt keturių eurų – **už tabako gaminių nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui.**

¹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gegužės 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-771/2008.

Pažymėtina, kad už Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo reikalavimų pažeidimus atsakomybė taikoma įmonėms pagal minėto įstatymo 26 str. nuostatas.

Atvejis: Jaunimo stovykloje septyniolikmečiai pritrūko cigarečių, o parduotuvės netoliese nebuvo. Jie žinojo, kad vienas iš vadovų rūko ir turi atsargų. Jiems paprašius, vadovas davė pakelį. Kitą dieną įvyko konfliktas tarp vadovo ir vaikinų, gavusių iš jo cigarečių pakelį. Vaikinai nusprendė pajuokauti ir paskambino policijai, esą vadovas davė jiems cigarečių. Atvykusi policija surašė vadovui administracinio teisės pažeidimo protokolą ir kvalifikavo jo veiksmus pagal LR ATPK 185⁴ str., vėliau paskyrė 87 eurų nuobaudą. Ar pagrįstai?

Sprendimas: Pagal LR ATPK 225 str., LR ATPK 185⁴ str. numatyto administracinio teisės pažeidimo bylas nagrinėja policija. LR ATPK 185⁴ str. numato administracinę atsakomybę už tabako gaminių ar susijusių gaminių nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui. Vadovas perdavė tabako gaminį – cigaretes nepilnamečiams ir jeigu tai patvirtinama įrodymais (nepilnamečių liudijimais), jam gresia bauda nuo septyniasdešimt dviejų iki vieno šimto keturiasdešimt keturių eurų. Pagal LR ATPK 30 str. bauda skiriama atsižvelgiant į padaryto teisės pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę bei atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Paskirtoji 87 eurų bauda yra arčiau minimumo, todėl policijos sprendimą apskundus teismui šis greičiausiai paliks galioti policijos priimtą nutarimą.

Nelegalūs narkotikai

Narkotikų vartojimas ir jo socialinė kontrolė yra prieštaringa tema, nagrinėjama labai skirtingais aspektais – medicininis, psichologinis, sociologinis, teisinis, ekonominis, kultūrinis, politinis ir pan. Analizuojant šį reiškinį, svarbu „kasti giliai“, mėginti suprasti jo daugialypiškumą, formuoti(s) ne stereotipinį, bet moksliskai pagrįstą žinojimą. Objektivių mokslinių žinių trūkumas sunkina racionalaus ir nuosaikaus požiūrio į narkotikų vartojimo ir narkomanijos problemą galimybes, nes labai dažnai emocijos ir paviršutiniškumas ima viršų.

Nors narkotikų¹⁷ problema Lietuvoje gvildinama įvairiais aspektais, išsami šios problemos analizė – vos viena kita.¹⁸ Kaip teigia kai kurie tyrinėtojai, narkomanija yra ilgesio liga – vilties, prasmės, žmogiškųjų santykių ilgesio padarinys,¹⁹ nors tam tikri paveldėti

¹⁷ Šiuo atveju turimi mintyje „nelegalūs narkotikai“, nes narkotikais laikomos ir legalios medžiagos, pavyzdžiui, alkoholis, tabakas, kofeinas, kai kurie medicininiai preparatai ir pan.

¹⁸ Išsamią analizę žr.: *Bulotaitė L.* Narkotikų vartojimo socialiniai aspektai. Knygoje: Socialinės deviacijų problemos (*sudarytoja J. Aleknevičienė J.*) Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 81–120; *Bulotaitė L.* Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009; taip pat Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidžiamuose leidiniuose. <http://www.nkd.lt/lt/Informacine-medziaga/>

¹⁹ Už priklausomybių slypinčią erdvę gražiai aprašo poetinis tekstas viename vokiškame priklausomybių prevencijos leidinyje: „Už kiekvienos priklausomybės slypi ilgesys to, kuris kažko trokšta, to, kuris kažko ieško, nenumalšintas palankumo, rūpesčio ir pripažinimo alkis. Už priklausomybės slypi žmogus, kuris nebuvo pasotintas, kuris neišmoko numalšinti savo alkį, slypi neišsipildžiusi laimės, pasitenkinimo ir prasmės viltis. Už kiekvienos priklausomybės slypi pabėgimas to, kuris išstumia realybę, kuris vengia savo konfliktų, tai įnirtinga pakaitalo paieška, pakaitinis pasitenkinimas. Už kiekvienos priklausomybės slypi ilgesys“. Suchtprävention. Cloppenburg: Suchtberatungsstelle

biologiniai procesai taip pat turi įtakos narkomanijos rizikai.²⁰ Tam tikras santūrumas ir supratimu paremta laikysena yra būtina šios problemos analizei, nes vien tik jos dramatinizavimas ir nuolatinis verkšlenimas dėl blogėjančios padėties trukdo matyti esminius pokyčius ir tendencijas, pastebėti įvairias sąsajas. Užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikais,²¹ statistika rodo, kad per pastaruosius 20 metų Lietuvoje tokių veikų užregistruota 30 kartų daugiau (1990 m. – 76, 2011 m. – 2 258), o įkalinimo įstaigose už tokias nusikalstamas veikas esančių asmenų per pastaruosius 15 metų padaugėjo šešis kartus (1995 m. pabaigoje jų buvo – 149 (1,2 proc. visų kalinių), 2011 m. pabaigoje – 882 (10,3 proc. visų kalinių).²² Nepaisant šių kasmet didėjančių skaičių, akivaizdu, jog tai yra tik vos matoma ledkalnio viršūnė, o pažvelgus į tendencijas kitose šalyse, matyti, kad jie yra santykinai maži, kas leidžia nuspėti jų tolesnį didėjimą. Palyginus registruoto nusikalstamumo statistiką su narkotikų vartojimo tyrimų duomenimis, galima manyti, jog statistikoje atsispindi tik **maždaug 2–3 proc.** visų realiai per metus padaromų nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikais.

Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis,²³ 2008 m. pakartotinai atlikto reprezentatyvaus 15–64 m. Lietuvos gyventojų tyrimo duomenimis, **bent vieną narkotiką bent kartą gyvenime** yra bandę 12,5 proc., **bent kartą per pastaruosius 12 mėn. – 6,2 proc.**, bent kartą per pastarąsias 30 dienų – 1,5 proc. Lietuvos gyventojų. Labiausiai šalyje tarp narkotinių ir psichotropinių medžiagų yra paplitęs **kanapių vartojimas**: bent kartą gyvenime kanapes yra vartoję 11,9 proc., per pastaruosius 12 mėnesių – 5,6 proc., per pastarąsias 30 dienų – 1,2 proc. Lietuvos gyventojų. 2004 m. apklausos duomenimis, 7,6 proc. Lietuvos gyventojų (15–64 amžiaus) prisipažino bent kartą vartoję kanapes (palyginimui – Italijoje 22,4 proc. (2003), Ispanijoje – 20 proc. (2003), Vokietijoje – 24,5 proc. (2003), Kipre – 19,8 proc. (2004), Portugalijoje – 7,6 proc. (2001), Vengrijoje – 5,7 proc. (2001), ES vidurkis –

Stiftung Edith Stein, 1993, S. 15. Vokiečių kalboje yra žodžių žaismas – priklausomybę reiškia žodis *Sucht*, o ilgesį – *Sehnsucht* (pažodžiui – priklausomybė nuo (nesi)matymo(si)).

²⁰ Plačiau žr. *Bulotaitė L.* Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009, p. 60 ir toliau.

²¹ T. y. veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis, taip pat jų kontrabanda. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė ataskaita „Duomenys apie nusikalstamas veikas ir asmenis, susijusius su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda Lietuvos Respublikoje (Forma NARK-SAV)“.

²² Plačiau žr. *Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. [et al.]*. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Teisės instituto mokslo tyrimai. 7 tomas. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 152 ir toliau.

²³ Narkotikų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2008 m. <http://www.nkd.lt/lt/statistika/#Narkotiku%20paplitimas>

15,5 proc.).²⁴ Iš šių duomenų galima spręsti, kad, palyginti su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje nelegalių narkotikų vartojama mažiau. Kokia gi atsakomybė gresia už neteisėtą su narkotikais susijusį elgesį ir kaip jis apibrėžiamas įstatymuose?

LR BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“, kuriame yra 12 straipsnių, numato baudžiamąją atsakomybę už įvairias nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą diferencijuojama atsižvelgiant į **tikslo platinti** narkotines ar psichotropines medžiagas buvimą (260 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 15 metų) **ar nebuvimą** (259 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 2 metų), taip pat į **kiekį** (pvz., už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo platinti didžiausia bausmė – areštas (259 str. 2 d.), už disponavimą labai dideliu kiekiu su tikslu parduoti – 15 metų laisvės atėmimo (260 str. 3 d.). Be to, numatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių medžiagų **platinimą nepilnamečiams** (261 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 12 metų), joms gaminti skirtų **įrenginių gaminimą ar šių medžiagų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimą** (262 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 4 metų), narkotinių ar psichotropinių medžiagų **vagystę, prievartavimą arba kitoki neteisėtą užvaldymą** (263 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 15 metų), **lenkimą**²⁵ **vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas** (264 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 5 metų, o kai lenkė vartoti nepilnametį – laisvės atėmimas iki 10 metų), **neteisėtą aguonų ar kanapių auginimą** (265 str., maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki 5 metų) ir kt.

LR BK XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ 199 str. 2 d. numatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ar psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prekursorių) kontrabandą, numatyta bausmė – nuo 3 iki 10 metų laisvės atėmimo.

LR ATPK 44 str. numato administracinę atsakomybę už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą ar laikymą nedideliais kiekiais arba narkotinių ar psichotropinių

²⁴ Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacija. [http://www.nkd.lt/files/statistika/Statistika_narkomanijos_paplitimas_2006\(2\).doc](http://www.nkd.lt/files/statistika/Statistika_narkomanijos_paplitimas_2006(2).doc)

²⁵ Lenkimas apibrėžiamas kaip padėjimas asmeniui įsigyti, vertimas, lenkimas ar kitaip pratinimas ne gydymo tikslais vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas.

medžiagų vartojimą be gydytojo paskyrimo. Neteisėtas narkotinių ar psichotropinių medžiagų **įgijimas ar laikymas nedideliais kiekiais be tikslo parduoti ar kitaip platinti** užtraukia baudą iki dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų su psichotropinių ar narkotinių medžiagų konfiskavimu arba administracinį areštą iki trisdešimties parų su narkotinių ar psichotropinių medžiagų konfiskavimu (LR ATPK 44 str. 1 d.). Narkotinių ar psichotropinių medžiagų **vartojimas be gydytojo paskyrimo** užtraukia baudą iki vieno šimto keturiasdešimt keturių eurų (LR ATPK 44 str. 2 d.).²⁶

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas²⁷ nustato, koks narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis laikytinas **nedideliu, dideliu ir labai dideliu**. Nors tai tik rekomendacinio pobūdžio dokumentas, praktikoje juo dažniausiai be išimties vadovaujama. 3 lentelėje pateikti kai kurių labiausiai paplitusių narkotinių priemonių kiekiai, laikomi nedideliu, dideliu arba labai dideliu.

3 lentelė. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų ištrauka

I ŠARAŠAS. NARKOTINĖS IR PSICHOTROPINĖS MEDŽIAGOS, DRAUDŽIAMOS VARTOTI MEDICINOS TIKSLAMS				
Eil. Nr.	Medžiagos pavadinimas	Nedidelis kiekis (ne daugiau kaip)	Didelis kiekis (daugiau kaip)	Labai didelis kiekis (daugiau kaip)
1.	Aguonos ir jų dalys (išskyrus sėklas)	100 g	10 kg	50 kg
2.	Aguonų ir jų dalių (išskyrus sėklas) ekstraktas**	1 l	100 l	500 l
3.	Aguonų ir jų dalių (išskyrus sėklas) koncentratas ***	0,6 g	60 g	300 g
4.	Heroinas (Heroin)	0,02 g	2 g	10 g
5.	Kanapės (antžeminės dalys) (Cannabis plant) *****	5 g	500 g	2500 g
6.	Kanapių aliejus (Cannabis oil), išskyrus kanapių sėklų aliejų	0,05 g	5 g	25 g
7.	Kanapių derva (Cannabis resin)	0,25 g	25 g	125 g
8.	Kanapių ekstraktai ir tinktūros	1 l	100 l	500 l
9.	Kokainas (Cocaine)	0,2 g	20 g	100 g

²⁶ Taip pat baudžiama ir tais atvejais, už administracinių teisės pažeidimų padarymą sulaikyti asmenys, įtariami esantys apsvaigę nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, vengia apsvaigimo patikrinimo (išskyrus atvejus, kai vairuojama transporto priemonė, žr. LR ATPK 126 str. ir 129 str.). Apie įstatyminių atstovų atsakomybę, kuomet asmenys nuo 14 iki 16 metų neteisėtai įgyja ar laiko narkotines ar psichotropines medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo parduoti ar kitaip platinti, taip pat vartoja narkotines ar psichotropines medžiagas be gydytojo paskyrimo.

²⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl narkotinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ (Žin., 2003, Nr. 41-1899 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).

10.	Kokamedžio lapai (Coca leaf)	100 g	10 kg	50 kg
11.	Kokamedžio pasta (Coca paste)	0,4 g	40 g	200 g
12.	Lizergidas, lizergo rūgšties amidas, izolizergo rūgšties amidas ir analogai ((+)-Lysergide, LSD, LSD-25, lysergic acid amide, isolysergic acid amide and analogues)	0,0005 g	0,05 g	0,25 g
13.	Opijus (sutirštintos aguonų sultys, gautos bet koku būdu)	1 g	100 g	500 g
14.	Amfetaminas (Amphetamine)	0,2 g	20 g	100 g
15.	Metamfetaminas (Metamphetamine)	0,2 g	20 g	100 g
16.	Metamfetamino racematas (Metamphetamine racemate)	0,2 g	20 g	100 g
II SĄRAŠAS. NARKOTINĖS IR PSICHOTROPINĖS MEDŽIAGOS, LEIDŽIAMOS VARTOTI MEDICINOS TIKSLAMS				
17.				
18.	Metadonas (Methadone)	0,2 g	1 g	6 g
19.	Morfinas (Morphine)	0,2 g	2 g	6 g

LR ATPK 44 str. ir LR BK 259 str. 3 d. numatoma **galimybė gydytis**, tam tikrais atvejais netaikant atitinkamos atsakomybės: „*Asmuo, savanoriškai atidavęs nedideliu kiekiu turėtą narkotinę ar psichotropinę medžiagą, kurią jis įgijo arba laikė be tikslo parduoti, taip pat savanoriškai kreipėsis į medicinos įstaigą dėl medicinos pagalbos suteikimo ryšium su narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimu be gydytojo paskyrimo, atleidžiamas nuo administracinės atsakomybės už šiame straipsnyje numatytus veiksmus.*“ (LR ATPK 44 str.). Pagal šiuo metu galiojančio LR BK 259 str. 3 d. „*asmuo, kuris savo noru kreipėsi į sveikatos priežiūros įstaigą dėl medicinos pagalbos ar kreipėsi į valstybės instituciją norėdamas atiduoti neteisėtai pasigamintas, įgytas, laikytas be tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už vartotų ar atiduotų narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, įgijimą ir laikymą*“.